

SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN, SOSIAALIOHJAAJIEN JA LAPSIPERHEIDEN TUEN
TARPEET JA SAATU TUKI POIKKEUSOLOISSA

Ida Rantala
Merja Sipola

Helsingin yliopisto
Lasten- ja perhepalveluiden sosiaalityö

Käytäntötutkimus II
Tutkimusraportti

29.1.2021

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
2. Käytäntötutkimuksen tausta ja toimintaympäristö	4
2.1 Aiempi tutkimus.....	4
2.2 Digitaalinen sosiaalityö.....	6
2.3 Sosiaalinen tuki.....	7
2.4 Kuvaus lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin prosessista käytäntötutkimustyöyhteisössä ...	9
3. Käytäntötutkimuksen toteutus	11
4. Tutkimusetiikka	14
5. Tutkimustulokset	16
5.1 Työntekijöiden näkemykset lapsiperheiden tuen tarpeista	16
5.1.1 Taloudellisen tuen tarpeen ensisijaisuus ja muutokset perhedynamiikassa	17
5.1.2 Etäpalvelut ja kasautuneet haasteet	18
5.2 Työntekijöiden kokemukset poikkeusolojen tuomista muutoksista sosiaalityössä sekä saamastaan tuesta	20
5.2.1 Muutos asiakastyössä ja työn kehittäminen	20
5.2.2 Saatu ja toivottu tuki	22
6. Johtopäätökset	24
7. Lähteet	29
8. Liitteet	31

1. Johdanto

Käytäntötutkimuksessamme tarkastelemme Vantaan kaupungin lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikön sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksia lapsiperheiden tuen tarpeista poikkeusoloissa sekä sitä, ovatko poikkeusolot vaikuttaneet sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien mahdollisuuksiin antaa tukea ja saada itse tukea työssään. Tutkimuksen tavoitteena on saada aiheesta ajankohtaista tietoa työntekijänäkökulmasta. Poikkeusoloilla tarkoitamme tässä tutkimuksessa maailmanlaajuisista, koronaviruksesta (COVID-19) johtuvaa pandemiaa, joka aiheutti monenlaisia muutoksia ihmisten arkeen Suomessa maaliskuusta 2020 alkaen. Aihe on ajankohtainen, sillä poikkeusolot eivät ole vielä kukaan täysin ohi. Poikkeusolojen vaikutuksia lapsiperheisiin on tärkeää tutkia, jotta perheille osataan tarjota sopivia avun muotoja tilanteessa, jossa arjen rutiinit ovat muuttuneet lyhyellä aikavälillä. Tietoa tarvitaan myös, jotta pandemian ja sosiaalisen eristäytymisen tuomia seurauksia olisi mahdollista korjata ja oppia sekä luoda toimintamalleja mahdollisiin uusiin pandemiatilanteisiin ja miten niissä voisi toimia toisin.

Kaniasty (2020) on tutkinut kirjallisuuskatsauksessaan sosiaalisen tuen merkitystä ihmisille ja yhteisöille erilaisten kriisitilanteiden kuten suuronnettomuuksien ja luonnonkatastrofien yhteydessä. Kaniastyn mukaan sosiaalinen tuki on kriisioloissa tärkeää ihmisten selviytymisen kannalta. Vaikka kriisitilanteet ovat yleensä luonteeltaan keskenään hyvin erilaisia, lisäävät ne Kaniastyn mukaan usein yhteisössä sosiaalista tukea ihmisten auttaessa toisiaan vastavuoroisesti, olemalla solidaarisia toisilleen sekä jakamalla yhteisen menetyksen tunteen. COVID -19 - pandemiaa voidaan ajatella myös eräänlaisena kriisinä. Siinä missä luonnonkatastrofi on monesti paikallinen, koskee korona-virus ihmiskuntaa maailmanlaajuisesti.

Toteutimme käytäntötutkimuksen kahden tutkijan yhteistyönä ja osallistuimme tutkimuksen moniin vaiheisiin yhdessä kuten kyselyn laatimiseen, e-lomakkeen tekemiseen sekä vastausten analysointiin ja johtopäätösten kirjoittamiseen. Tässä raportissa Ida on pääosin kirjoittanut aiemmasta tutkimuksesta, tutkimusetiikasta sekä tutkimustuloksista liittyen sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksiin poikkeusolojen tuomista muutoksista sosiaalityössä ja saamastaan tuesta. Merjan vastuulla raportissa on ollut tarkastella sosiaalisen tuen teoriaa, kuvata käytäntötutkimustyöyhteisöä ja käytäntötutkimuksen toteutusta heidän

kanssaan sekä raportoida tulokset liittyen työntekijöiden kokemuksiin lapsiperheiden tuen tarpeista.

2. Käytäntötutkimuksen tausta ja toimintaympäristö

2.1 Aiempi tutkimus

Koronapandemian vaikutuksia lapsiperheiden arkeen on tutkittu Suomessa ja kansainvälisesti jonkin verran. Lastensuojelun keskusliitto on julkaissut selvityksen koronakriisin vaikutuksista lapsiperheiden elämään. Perheille suunnatun kyselyn perusteella perheet kokivat kriisiajan stressaavana ja poikkeustila nosti esille perheiden väliset hyvinvointierot. Lasten liikkumisessa, unessa ja ravinnossa tapahtui muutoksia huonompaan suuntaan. Selvityksen mukaan perheet sopeutuivat tilanteeseen kuitenkin nopeasti ja osa perheistä onnistui myös nauttimaan poikkeusoloista. (Paju 2020)

Rissanen ym. (2020, 11-12, 33-34) kuvaavat kuinka työttömyydestä ja lomautuksista johtuvat toimeentulo-ongelmat voivat heikentää perheiden tilannetta entisestään, jos poikkeusolot jatkuvat. Lapsiperheiden taloudellisen tuen tarve alkoi näkyä kuntien palveluohjauksessa pandemian alusta alkaen. Myös vanhempien jaksaminen aiheutti huolta lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Huolta herättää perheiden eriarvoistuminen ja syrjäytymisriskin kasvaminen, sillä erityisen haavoittuvassa asemassa ovat sellaiset perheet, joissa on ollut ongelmia jo ennen koronapandemian alkua. Heinin & Karan (2020) lapsiperheiden sosiaalisen tuen kuvauksissa poikkeusolojen aikana tulee ilmi, että jo ennen koronapandemiaa haastavassa elämäntilanteessa olevat perheet eivät automaattisesti olleet kaikista heikoimmassa tilanteessa. Merkittävää oli se, olivatko perheet jonkin ulkopuolisen sosiaalisen tuen tai avun piirissä ennen pandemian alkua. Jo olemassa oleva kontakti apuun tai tukeen saattoi kannatella perhettä. Pandemian myötä arjen muuttuminen kaoottiselta tuntuvaksi ja uuvuttavaksi saattoi vaikeuttaa apuun hakeutumista sellaisissa perheissä, joissa aiempaa kontaktia ulkopuolisen avun tarjoajiin ei ollut. Kun voimavarat menivät arjen pyörittämiseen, ei niitä riittänyt enää avun ja tuen etsimiseen.

Bentleyn (2020, 59-62) mukaan koronapandemian myötä alkaneen sosiaalisen eristäytymisen jälkeen useat ihmiset, jotka eivät olleet aiemmin kokeneet mielenterveysongelmia, alkoivat kärsiä mm. unettomuudesta ja ahdistuksesta. Positiivisiksi koetut suhteet muihin ihmisiin ovat

merkittävässä asemassa siinä, kuinka yksilö kykenee selviytyvänsä elämänmuutoksista. Koronapandemian myötä alkanut sosiaalinen eristäytyminen nosti erityisesti esiin ihmisen sosiaalisen luonteen, kuinka yksilö näkee itsensä ja oman merkityksensä usein muiden ihmisten kautta ja avulla, kuten niiden sosiaalisten ryhmien, johon hän tuntee kuuluvansa. Kun sosiaalinen eristäytyminen vähensi ihmisten kasvokkaista kohtaamista, merkityksellistä oli se, kuinka ihmiset pystyivät olemaan yhdessä eristäytyneisyydestä huolimatta.

Özmete & Pak (2020) tarkastelivat tutkimuksessaan ihmisten kokeman ahdistuksen ja saadun sosiaalisen tuen välistä suhdetta Turkissa koronapandemian alkaessa keväällä 2020. Saatu sosiaalinen tuki oli merkittävä suojaava tekijä, joka alensi ahdistuneisuuden tunnetta kriisitilanteessa, jollaiseksi koronapandemiaa voidaan kuvata. Sosiaalityö nähtiin merkittäväksi julkisen auttamisen professioksi koronakriisin aikana. Sosiaalityössä ja sosiaalityöntekijöillä nähtiin olevan kokonaisvaltainen käsitys ja työote kriisissä olevan ihmisen kanssa työskentelystä, kuten erilaisista interventioista ja psyko-sosiaalisen tuen annosta. Sosiaalityön kenttä nähtiin myös kattavan laajasti erilaisten ihmisten kirjon. Tutkimuksen mukaan sosiaalityön tulisi olla jatkossa yhä merkittävämmässä roolissa mielenterveyden suojaamisessa ihmisten elämään vaikuttavissa moniulotteisissa kriiseissä ja niihin kohdistuvissa interventioissa.

Burdnell Wilson ym. (2020) mukaan koronapandemian seuraukset ovat olleet musertavia Yhdysvaltojen värillisillä asuinalueilla. Jo ennen koronapandemiaa värilliset perheet ovat olleet Yhdysvalloissa yliedustettuina lastensuojelussa. Koronapandemian myötä luotiin uusi sosiaalityön työmuoto, jolla haluttiin turvata lasten turvallisuus ja hyvinvointi sekä vahvistaa sellaisia perheitä, joiden tilanne oli suuremmassa vaarassa kriisiytyä. Erityistä huomiota tuli kiinnittää siihen, että värillisiä perheitä ei määriteltäisi epätasa-arvoisesti, koska heillä on tilastollisesti suurempi riski saada koronavirustartunta, siitä syystä, että he asuvat tiiviisti asutetuilla alueilla, käyttävät julkista liikennettä ja ovat palvelualoilla töissä, jolloin etätyö ei ole mahdollista.

Etelä-Koreassa tehdyn selvityksen mukaan koronapandemia tuli kaikille yllätyksenä, mutta sen vaikutukset eivät kohdelleet kaikkia tasavertaisesti. Aiemmat pandemiatilanteet ovat kohdelleet epätasa-arvoisesti erityisesti lapsia, ikääntyneitä, vammaisia, köyhiä, pakolaisia ja yksinhuoltajaperheitä. Etelä-Koreassa yksi haavoittuvuin ryhmä ovat yksinhuoltajaäidit, sillä

Etelä-Koreassa elää vahvana ihanne ydinperheestä. Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema on muuta väestöä heikompi, saatu sosiaalinen tuki on vähäisempää ja syrjinnän kokemukset ovat suurempia. Selvitys painotti päivähoidon merkitystä yksinhuoltajaäitien arjen toimivuuden kannalta. Pienituloiset yksinhuoltajaäidit työskentelivät pääsääntöisesti sellaisessa työssä, joka ei mahdollistanut etätyöskentelyä ja päiväkotien sulkeminen lisäsi heidän taloudellista ahdinkoaan. (Choi ym. 2020)

2.2 Digitaalinen sosiaalityö

Koskiluoma (2020) kuvaa, kuinka koronapandemia sysäsi sosiaalityön verkkopalveluiden kehittämistyön vauhdilla liikkeelle Suomessa. Poikkeusolojen alkaessa digitaalisia palveluita oli pakko kehittää nopealla aikataululla ja paikoin luovalla otteella. Maanlaajuisesti ajateltiin, että sosiaalipalvelut ajetaan poikkeusolojen myötä alas maaliskuusta 2020 alkaen, mutta perustuslakivaliokunnan mietinnöistä kävi kuitenkin ilmi, että sosiaalihuoltolaki ei anna oikeutta poiketa lain velvoitteista poikkeusoloissakaan. Koska sosiaaliset kontaktit tuli minimoida, mutta asiakasta tavata, vauhdittui sosiaalityössä erityisesti videotapaamisten käyttö. (Emt.)

Millaisia mahdollisuuksia digitalisaatio voi sitten tarjota sosiaalityölle? Sosiaali- ja terveysministeriön (2016, 5; 26-31) mukaan digitalisaatiossa sähköistetään palveluita ja uudistetaan toimintatapoja. Ennen kaikkea digitalisaation tulisi edistää ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Digitalisaatio ei saisi olla itseisarvo, vaan tulisi nähdä milloin digitaalisilla palveluilla tuodaan lisäarvoa asiakkaalle. Digitalisaatiossa, esimerkiksi sähköisten palveluiden tuottamisessa, tulee tarkastella tietoturva, eli tietojen saatavuutta, eheyttä ja suojausta. Palveluiden käyttäjillä tulee olla luottamus tietojen oikeasta käytöstä ja yksityisyyden suojan säilymisestä sekä tieto siitä, mihin heidän tietojaan käytetään. Kilpeläisen & Sälevän (2017, 150-151) mukaan digitaalisella sosiaalityöllä on mahdollisuus lisätä asiakkaiden osallisuuden tunnetta. Työntekijälle asiakastyön digitalisoituminen voi tarkoittaa omalta mukavuusalueelta poistumista, mutta digitalisaation avulla on mahdollista luoda monipuolisia tapoja kohdata asiakas sekä antaa sosiaalialan työntekijälle uskallusta ja mahdollisuuksia toimia toisin kuin mihin on aiemmin totuttu.

Soini & Kovanen (2018, 162-163) painottavat digitaalisessa sosiaalityössä keskeistä olevan vuorovaikutus ja kohtaaminen, jotka ovat asiakastyön keskiössä myös perinteisemmässä

kasvokkain tapahtuvassa sosiaalityössä. Sosiaalityössä erityisesti lastensuojelutyöntekijöiden kuvataan olevan haastavan vuorovaikutuksen asiantuntijoita ja tätä asiantuntemusta ei tule sivuuttaa digisosiaalityön kehittämisessä, esimerkiksi konkreettisten verkkotyömuotojen, kuten videotapaamisten tai chattien kehittämisessä asiakkaiden arkeen sopiviksi.

2.3 Sosiaalinen tuki

Käytäntötutkimuksemme viitekehyksenä on sosiaalisen tuen teoria. Sosiaalisen tuen merkitystä ihmisen hyvinvoinnille on tutkittu verraten vähän aikaa nimittäin noin kolmen vuosikymmenen verran. Käsitteenä sosiaalisen tuen teoria ei ole selvärajainen vaan pikemminkin kuin sateenvarjo, jonka alla yhdistyvät useat sosiaalisia suhteita, terveyttä ja hyvinvointia käsittelevät teorit. (Goldsmith ym. 2011, 335) Monet sosiaalisen tuen tutkijat käyttävät vielä nykyäänkin lähteinä 1970- ja 80-luvuilla aiheesta tehtyjä teoksia, sillä niiden määritelmät sosiaalisesta tuesta ovat muodostuneet klassikoiksi. Näihin teoksiin viitataan myös tässä tutkimuksessa.

Sosiaalista tukea alettiin tutkia 1970-luvulla. Tällöin löydettiin yhteys sairastavuuden, immuniteetin ja sosiaalisen kanssakäymisen välillä sekä havaittiin, että sosiaalinen tuki on terveyttä suojeleva piirre. (Goldsmith ym. 2011, 336) Ajateltiin, että sosiaalinen tuki on suotuisaa terveydelle ja hyvinvoinnille joko suoranaisesti tai siksi, että se hillitsee stressin negatiivisia vaikutuksia (House ym. 1985). Sidney Cobb määrittelee, että sosiaalinen tuki on yksilön tietoa siitä, että hänestä välitetään, häntä rakastetaan, häntä arvostetaan ja hän kuuluu johonkin yhteisöön (Cobb 1976).

1980-luvulla empiiriset tutkimukset aiheesta lisääntyivät ja osoittivat sosiaalisen tuen ja terveyden yhteyden sekä sen, että sosiaalisella tuella on vaikutusta sekä yksilön psyykkiseen että fyysiseen hyvinvointiin. 1980-luvulla alettiin kiinnostua enemmän siitä, onko sosiaalinen tuki suoja stressiä vastaan sekä havaittiin, että sosiaalinen tuki on myös verbaalia ja non-verbaalia kommunikaatiota, joka auttaa sietämään epävarmuutta. Tällöin tuli esiin näkökulma sosiaalisesta tuesta vuorovaikutuksena ja kommunikaationa. (Goldsmith et al. 2011, 336)

James House ja Robert Kahn (1985) ymmärtävät sosiaalisen tuen laaja-alaisena käsitteenä, joka jakautuu kolmeen eri osaan. Ensinnä sosiaalista tukea voidaan tarkastella sosiaalisten suhteiden määrän ja tyyppin mukaan, esimerkiksi onko henkilö naimisissa, onko hän jonkin yhteisön jäsen

tai kuinka laaja hänen ystäväpiirinsä on. Toiseksi sosiaaliseen tukeen liittyy muun muassa sosiaalisen verkoston tiheys ja intensiteetti sekä suhteiden vastavuoroisuus ja kesto. Verkostonäkökulmassa ajatellaan, että ei ole kyse vain siitä, ketkä ovat henkilön ystäviä vaan mielenkiintoista on myös, ketkä ovat näiden ystävien ystäviä. (Emt.)

Kolmanneksi sosiaalisen tuen osa-alueeksi House ja Kahn (1985) määrittävät tuen käytännöllisen sisällön, joka on tämän käytäntötutkimuksen kannalta olennaisin sosiaalisen tuen osa-alue. Tuki voi olla käytännössä emotionaalista, tiedollista tai konkreettista. Emotionaalinen tuki on kannattelemista, arvostuksen osoittamista, luottamusta ja kuuntelemista. Tiedollinen tuki on palautteen antamista, neuvomista ja tiedon jakamista. Konkreettinen apu on rahan tai muun aineellisen avun sekä ajan antamista toisen hyväksi. House ja Kahn tuovat esiin, että edellä mainitut kolme tuen muotoa eivät ole selvärajaisia vaan ihmiset saavat (tai eivät saa) yleensä usean tyyppistä apua samoilta tahoilta. (House et al. 1985, 92-102) Heinon ym. (2020) tutkimuksessa lapsiperheiden vanhempien kokemuksista saadusta sosiaalisesta tuesta poikkeusolojen aikana korostuivat emotionaalinen ja konkreettinen tuki, jotka kietoutuivat monin tavoin yhteen.

Heino ym. (2020) tuovat artikkelissaan esiin Antonuccin suhteiden näkökulman sosiaaliseen tukeen, jossa ihmisten väliset suhteet ymmärretään eri tasoilla oleviksi: ensimmäisellä tasolla ovat perheenjäsenet, toisella ystävät, sukulaiset, naapurit ja työtoverit sekä kolmannella muun muassa julkiset ja yksityiset sosiaali- ja terveystalot. Tässä tutkimuksessa keskitytään sosiaaliseen tukeen, jota asiakkaat saavat kolmannelta tasolta ja työntekijät toiselta tasolta.

Suomessa sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan julkisen sektorin on tarjottava perheille heidän tarpeitaan vastaavaa varhaista tukea matalalla kynnyksellä. Lammi-Taskulan (2020) mukaan Suomessa lapsiperheiden eniten käyttämät palvelut alle kouluikäisten perheissä ovat varhaiskasvatus ja lastenneuvola, joista perheet voidaan tarvittaessa ohjata muiden palveluiden kuten esimerkiksi kotipalvelun tai perhetyön piiriin. Lammi-Taskulan mukaan koronakriisin myötä lapsiperheiden palveluiden käyttö on vähentynyt huomattavasti ja erityisesti tämä on nähtävissä varhaiskasvatuksen, lastenneuvolan sekä sosiaali- ja terveystalotien osalta. Lammi-Taskula ilmaisee huolensa siitä, että kun palveluiden käyttö on korona-aikana vähentynyt muun muassa virallisten rajoitusten, asiakkaiden pelkojen tai palveluvalikoiman kaventumisen

vuoksi tai siitä syystä, että palvelumuodot ovat muuttuneet etäpalveluita painottaviksi, ovat monet tuen tarpeet saattaneet ainakin osittain jäädä ilmaisematta ja varhainen tuki saamatta. Tällöin on riskinä, että lapsiperheiden pulmat muuttuvat vakavammiksi ja tuen tarve entistäkin suuremmaksi.

2.4 Kuvaus lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin prosessista käytäntötutkimustyhteisössä

Teimme käytäntötutkimuksemme yhteistyössä Vantaan kaupungin lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikön kanssa. Palvelutarpeen arviointi pohjautuu sosiaalihuoltolakiin (SHL 1301/2014) ja lastensuojelulakiin (LSL 417/2007). Palvelutarpeen arvioinnin aikana asiakkaalla on sosiaalihuollon asiakkuus. Lain mukaan kun kunnallisen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi (SHL 36 §). Tätä kutsutaan yhteydenotoksi sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi ja se tehdään aina yhdessä asiakkaan kanssa. Jos suostumusta yhteydenottoon ei voi asiakkaalta saada, mutta viranomaisen huoli on suuri, on viranomaisen tehtävä lastensuojeluilmoitus ilman asiakkaan suostumusta tai mukana oloa (SHL 35§). Lastensuojeluasiala tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on saanut muutoin tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta (LSL 26 §).

Vantaalla lapsia koskevat yhteydenotot ja ilmoitukset ottaa vastaan lapsiperheiden ja lastensuojelun päivystys eli alkutiimi. Alkutiimissä ensiarvioidaan ilmoitukset ja päätetään, lähdetäänkö ilmoituksen perusteella tekemään palvelutarpeen arviointia vai onko asiakkaan ohjaus ja neuvonta riittävä. Alkutiimin sosiaalityöntekijä arvioi, onko lastensuojelun tarve arvioitava palvelutarpeen arvion yhteydessä. Alkutiimi siirtää palvelutarpeen arvion tehtäväksi lapsiperheiden tiimeille. Kaikki ilmoitukset eivät johda palvelutarpeen arviointiin vaan ohjaus ja neuvonta on joissain tapauksissa riittävää. (Kuittinen ym. 1.10.2020)

Kun alkutiimin ohjaus ja neuvonta eivät ole riittäviä palveluita, ohjataan asiakkaat palvelutarpeen arviointiin. Vantaalla on kolme uusien lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin tiimiä, joissa kussakin on johtava sosiaalityöntekijä, 4 sosiaalityöntekijää ja 5-6

sosiaalihojaajaa. Kyselymme kohderyhmää olivat nämä tiimit esimiehineen. Tiimien perustehtävänä on asiakkaiden ohjaus ja neuvonta sekä Vantaan sosiaalihuollon uusien lapsiperheasiakkaiden sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä arvioidaan tarvittaessa lastensuojelun asiakkuuden ja palveluiden tarve. Tavoitteena on laadukas ja riittävässä laajuudessa toteutettu lakisääteisissä aikarajoissa toteutuva palvelutarpeen arviointi. Tavoitteena on myös, että palvelutarpeen arviointi toimii itsessään riittävänä interventiona ja tukena perheen tilanteessa. (Kuittinen ym. 1.10.2020)

Palvelutarpeen arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan, hänen läheistensä ja mahdollisten muiden toimijoiden kanssa. Vantaalla sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin vastuutyöntekijänä toimii sosiaalihojaaja ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin vastuutyöntekijänä toimii sosiaalityöntekijä. Palvelutarpeen arviointeja alkaa uusien asiakkaiden palvelut -yksikössä lapsiperheitiimeissä noin 150-220 kuukaudessa. Suuri osa palvelutarpeen arvioinneista ei johda sosiaalihuollon suunnitelmalliseen tai lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen. (Kuittinen ym. 1.10.2020) Tilastojen valossa koronapandemia ei ole Vantaalla vaikuttanut juurikaan syksyllä tehtyjen lastensuojeluilmoitusten lukumäärään, sillä syys-marraskuussa 2019 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 2920 kappaletta, kun vastaavana ajankohtana vuonna 2020 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 2929 kappaletta. Sen sijaan sosiaalihuoltolain mukaisissa ilmoituksissa ja yhteydenotoissa on huomattavissa lisäystä korona-syksyn ja sitä edeltäneen vuoden välillä: syys-marraskuussa 2019 sosiaalihuoltolain mukaisia ilmoituksia ja yhteydenottoja tehtiin 142 kappaletta ja vuotta myöhemmin samana ajankohtana 191 kappaletta. (Kuittinen 8.1.2021)

3. Käytäntötutkimuksen toteutus

Satka et al. (2016) määrittelevät käytäntötutkimuksen prosessiksi, joka kuvaa sosiaalityön kehittämistä ja tutkimuksesta rakentuvaa, monien toimijoiden yhteistä oppimista ja tiedonmuodostusta. Käytäntötutkimus edellyttää neuvotteluja tutkimusprosessin aikana eri osapuolten välillä, tutkimuksesta tiedottamista ja tiedon levittämistä. (Satka et al 2016, 9-11) Käytäntötutkimuksemme sai alkunsa Vantaan kaupungin toimeksiannosta, jossa oltiin kiinnostuneita siitä, minkälaisia vaikutuksia COVID-19 -pandemialla on ollut lapsiperheiden arkeen. Toimeksiantaja halusi tietää, onko korona vaikuttanut lapsiperheiden halukkuuteen ottaa apua vastaan, ja jos on, niin miten.

Teimme käytäntötutkimuksen yhdessä Vantaan kaupungin lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikön kanssa. Yksikössä on huomattu, että pandemialla on ollut monenlaisia vaikutuksia lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen ja uudetkin asiakasryhmät ovat hakeneet apua taloudelliseen ahdinkoon. Yhteinen suunnittelumme alkoi lokakuussa 2020, jolloin ensin sovimme kahden johtavan sosiaalityöntekijän kanssa sähköpostiviestein tutkimuksemme näkökulmasta ja myöhemmin loka-joulukuussa tapasimme kolme kertaa Teams-palaverissa.

Kysely toteutettiin Helsingin yliopiston web-pohjaisella e-lomakkeella ja kyselyn kohderyhmänä olivat Vantaan kaupungin lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikössä työskentelevät sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat (n=29). Johtavat sosiaalityöntekijät välittivät tiimeilleen kyselylinkin, joka oli avoinna vastaamiselle 30.11.-11.12.2020. Johtavat sosiaalityöntekijät muistuttivat myös tuona aikana työntekijöitä kyselyyn vastaamisesta. Vastauksia saatiin kuusi, jolloin vastausprosentti on 21 prosenttia. Kyselyn kohderyhmässä oli kymmenen työntekijää, jotka olivat aloittaneet työskentelyn tässä yksikössä vasta kevään 2020 aikana tai sen jälkeen, ja se saattoi vaikuttaa vastausprosenttiin alentavasti.

Kyselylomake koostui neljästä avoimesta kysymyksestä, yhdestä strukturoidusta kysymyksestä ja yhdestä vapaaehtoisesta kysymyksestä, jossa vastaaja sai kertoa vapaasti ajatuksiaan aiheesta. Kyselyssä oli kaksi teemaa. Ensiksi tiedusteltiin vastaajan kokemuksia lapsiperheiden tuen tarpeista poikkeusoloissa ja niissä mahdollisesti tapahtuneista muutoksista. Vastaajaa pyydettiin myös nimeämään, mitä tuen muotoa (perheneuvola, sosiaaliohjaus, asumisneuvonta, taloudellinen tuki, kotipalvelu, perhetyö, jokin muu) asiakasperheet olivat käyttäneet

poikkeusoloissa eniten ja oliko tukimuodon käyttö ollut vähäisempää, samanlaista vai suurempaa verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan. Toiseksi vastaajaa pyydettiin kertomaan, minkälaisia uusia työtapoja organisaatiossa on poikkeusolojen myötä otettu käyttöön sekä kuvailemaan, minkälaista tukea vastaaja on itse saanut poikkeusoloissa työskentelyyn. Kyselylomake on tämän tutkimusraportin liitteenä (LIITE 2).

Tutkimuskysymyksemme olivat:

- Ovatko poikkeusolot vaikuttaneet lapsiperheiden halukkuuteen ottaa vastaan ja saada tukea?
- Ovatko poikkeusolot vaikuttaneet työntekijän mahdollisuuksiin antaa tukea ja saada itse tukea työssään?

Käytimme aineiston analysoinnissa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja analyysiamme ohjasi sosiaalisen tuen teoria. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan aineiston yleistä kuvaamista sanallisesti. Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi sopii tekstimuodossa oleville aineistoille ja sen avulla voidaan tarkastella kieltä kommunikaation välineenä ja fokuksena on kommunikaation sisältö. Sisällönanalyysin tarkoituksena on tuottaa aineistosta yhtenäinen, tiivistetty ja objektiivinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä johtopäätöksiä varten. Huomio suuntautuu erityisesti aineistossa esiintyviin merkityksiin ja teemoihin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40; 87-90.)

Alun perin tarkoituksenamme oli tutkia vain sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista lapsiperheiden tuen tarpeista, mutta saimme vapaaehtoisesta kysymyksestä, jossa vastaajat saivat kertoa vapaasti ajatuksiaan, kuvauksia työntekijöiden antamasta, saamasta ja osin puutteelliseksi jääneestä tuesta. Tämän seurauksena tutkimuskysymyksiä muodostui kaksi ja tutkimuksen aiheeksi nousi sosiaalityöntekijöiden, sosiaaliohjaajien ja lapsiperheiden tuen tarpeet ja saatu tuki poikkeusoloissa. Analysoimme aineiston kahden tutkijan yhteistyönä.

Aineiston analysointi alkoi aineistoon tutustumisella ja keskusteluilla aineistosta nousseista teemoista. Analyysimme eteni niin, että sosiaalisen tuen teorian ohjaamana aineistosta löytyi kaksi pääteemaa, työntekijöiden kokemukset lapsiperheiden tuen tarpeista ja poikkeusolojen vaikutukset työntekijöiden mahdollisuuksiin ja voimavaroihin vastata lapsiperheiden tuen tarpeisiin. Näiden kahden teeman alle jäsensimme ja tiivistimme aineistossa esiintyneitä kuvauksia sosiaalisen tuen eri muotojen (konkreettinen, emotionaalinen ja tiedollinen)

muutoksista, tarpeista ja toiveista työntekijöiden näkökulmasta niin lapsiperheiden elämässä kuin työntekijöiden mahdollisuuksissa tehdä omaa työtään poikkeusoloissa. Strukturoidun kysymyksen vastaukset koottiin kahteen taulukkoon ja saatuja vastauksia on aukikirjoitettu kirjalliseen muotoon.

Sovimme yhdessä johtavien sosiaalityöntekijöiden kanssa, että palautamme heille tutkimusraportin sekä tutkimuksesta tehdyn posterin tammi-helmikuussa 2021 ja keskustelemme heidän kanssaan tekemästämme käytäntötutkimuksesta ja esiin nousseista kehittämisideoista. Esittelemme tutkimuksemme tuloksia työyhteisölle 19.3.2021 järjestettävässä teams-kokouksessa. Kokoukseen on kutsuttu Vantaan kaupungin työntekijöitä ja muita Vantaan kaupungille opinnäytetöitä toteuttaneita opiskelijoita, jotka esittelevät myös omia tutkimustuloksiaan.

4. Tutkimusetiikka

Tutkimuksessamme osallistujina olivat Vantaan kaupungin lapsiperheasiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikössä työskentelevät sosiaalityöntekijät ja sosiaalihojajat (n=29).

Osallistuminen tutkimukseen oli sosiaalityöntekijöille ja sosiaalihojajille vapaaehtoista. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2020) mukaan tutkittavilla on oikeus keskeyttää tai peruuttaa suostumuksensa osallistua tutkimukseen milloin tahansa, ennen keskeyttämistä kerättyjä tietoja voidaan käyttää tutkimuksessa. Tutkittavaa tulee informoida tutkimuksesta kirjallisessa muodossa aina kun se on mahdollista. Informaation tulee sisältää tietoa tutkimuksen sisällöstä, henkilötietojen käsittelystä ja siitä miten, missä ja kuinka kauan tutkimusaineistoa säilytetään ja käsitellään. Tutkittavalle on annettava mahdollisuus saada lisätietoa tutkimuksesta ja hänen kysymyksiinsä on vastattava.

Lähetimme kyselyn Vantaan uusien asiakkaiden palveluiden lapsiperheiden tiimin sosiaalityöntekijöille ja sosiaalihojajille sähköisessä muodossa Helsingin yliopiston e-lomakekyselyllä ja kyselyyn vastattiin anonymisti. Kyselyn mukana lähetimme tutkimustiedotteen (LIITE 1), jossa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, aineiston käsittelystä ja säilyttämisestä. Tutkimustiedote sisälsi yhteystietomme mahdollisten lisätietojen tiedustelua varten.

Tietosuojavaltuutetun toimiston (2020) mukaan henkilötietoja ovat kaikki tiedot, jotka liittyvät luonnollisen henkilön tunnistettavuuteen joko suorasti tai yhdistämällä yksittäinen tieto toiseen, jolloin tunnistaminen mahdollistuu. Tietoarkisto (2020) määrittelee henkilötietojen tunnistettavuutta suoriksi, vahvoiksi epäsuoriksi ja epäsuoriksi tunnisteiksi. Suoria tunnisteita ovat esimerkiksi henkilön nimi tai henkilötunnus, vahvoja epäsuoria tietoja ovat puhelinnumero tai harvinainen ammattinimike ja epäsuoria tunnisteita tiedot, joita yhdistelemällä on mahdollista tunnistaa henkilö. Tällaisia tietoja voivat olla työpaikka, ammattiasema tai sukupuoli. Omassa tutkimuksessamme keräsimme tutkittavista henkilöistä vain epäsuoria tunnistetietoja (ammattiasema). Myös epäsuorien henkilötietojen keräämisessä tulee käyttää tarkkaa harkintaa, jotta kyselyyn vastanneita ei voitaisi tunnistaa. Tutkimuksessamme pyrimme varmistamaan, että tutkittavista kerätty tieto on mahdollisimman anonymia. Tietoarkisto (2020) määrittelee

anonyymin tiedon olevan sellaista tietoa, jossa yksittäinen henkilö ei ole tietoja yhdistämällä tai tutkimuksessa annettujen tietojen perusteella kohtuullisin keinoin tunnistettavissa.

Tutkimusaineisto suojataan niin, että sitä ei näytetä tai luovuteta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille. Tietojärjestelmissä oleva tieto suojataan käyttäjätunnuksilla ja salasanoilla.

Tutkimusaineisto kerätään Helsingin yliopiston e-lomakkeella, johon vain tutkimuksen tekijöillä on salasanat ja käyttäjätunnukset.

Tutkimustulokset -luku sisältää aineistokatkelmia analyysin tueksi. Aineistokatkelmia ei ole yksilöity esimerkiksi numeroimalla niitä, jotta vastaajien anonymiteetti säilyy. Kyselyyn vastasi niin sosiaalityöntekijöitä kuin sosiaali-ohjaajia, mutta emme vertaile eri ammattiryhmien välisiä vastauksia toisiinsa vastaajamäärän pienuuden vuoksi. Käytämme tässä raportissa näistä kahdesta ammattiryhmästä myös sanaa työntekijät. Saamiemme tutkimustulosten perusteella ei voida tehdä yleistyksiä esimerkiksi siitä, miten koko Suomen laajuisesti palvelutarpeen arvioinnissa työskentelevät sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat kokevat lapsiperheiden tuen tarpeen koronapandemian aikaan vuonna 2020. Tämän käytäntötutkimuksen avulla voidaan tarkastella tutkittavaa ilmiötä kontekstissaan sekä verrata saatuja tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin – ovatko saadut tulokset yhteneväisiä aiempaan tutkimukseen vai nousiko esiin uusia näkökulmia aiheeseen.

5. Tutkimustulokset

5.1 Työntekijöiden näkemykset lapsiperheiden tuen tarpeista

Taulukkoon 1 on kerätty kaikkien vastaajien arviot siitä, minkälaista tukea lapsiperheet ovat tarvinneet poikkeusoloissa eniten. Jokainen vastaaja on voinut valita 1-3 mielestään eniten tarvittua tuen muotoa. Kaikki vastaajat (n=6) ovat sitä mieltä, että perheet ovat tarvinneet poikkeusoloissa eniten taloudellista tukea. Viisi vastaajaa mainitsee kotipalvelun paljon tarvituksi tuen muodoksi. Myös sosiaaliohjausta ja perhetyötä on tarvittu lapsiperheissä koronaviruspandemian puhjettua. Sen sijaan perheneuvola ei saa yhtään mainintaa eniten tarvittujen tukimuotojen joukossa.

Taulukko 1. Minkälaista tukea lapsiperheet ovat tarvinneet poikkeusoloissa eniten? Valitse 1-3 mielestäsi eniten tarvittua tuen muotoa.

Tukimuoto	Eniten tarvittu tuki (mainintoja yhteensä)
Taloudellinen tuki	6
Kotipalvelu	5
Sosiaaliohjaus	3
Perhetyö	3
Asumisneuvonta	1
Perheneuvola	0
Jokin muu, mikä?	0

Taulukko 2 havainnollistaa, onko tukimuotoa käytetty työntekijän arvion mukaan viime aikoina vähemmän, saman verran vai enemmän verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan.

Vastaajalla oli mahdollisuus valita, vastaako hän 0-6 tuen muotoon sen mukaan, mistä hänellä oli omasta mielestään kokemusta. Taulukossa 2 on koottuna yhteen kaikkien vastaajien vastaukset.

Taulukko 2. Ovatko perheet käyttäneet tuen muotoa viime aikoina vähemmän, saman verran vai enemmän verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan?

Tukimuoto	Vähemmän	Saman verran	Enemmän
Taloudellinen tuki			6
Sosiaaliohjaus			6
Asumisneuvonta		1	5
Kotipalvelu		2	3
Perhetyö		3	2
Perheneuvola	1	4	
Jokin muu, mikä? Nuorten psykososiaaliset palvelut			1

Kaikki vastaajat (n=6) ovat sitä mieltä, että taloudellista tukea ja sosiaaliohjausta on viime aikoina käytetty pandemiaa edeltävään aikaan verrattuna enemmän. Vastausten perusteella myös asumisneuvontaa, kotipalvelua ja perhetyötä on vallitsevassa tilanteessa käytetty vähintäänkin saman verran, jollei enemmänkin, verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan. Perheet ovat sen sijaan käyttäneet perheneuvolan tukea vastaajien mielestä pandemian aikana saman verran tai vähemmän aiempaan verrattuna. Yksi vastaajista mainitsi, että nuorten psykososiaalisia palveluja on poikkeusoloissa käytetty aiempaa enemmän.

5.1.1 Taloudellisen tuen tarpeen ensisijaisuus ja muutokset perhedynamiikassa

Edellä esitetyistä taulukoista käy ilmi, että perheiden taloudelliset huolet ovat kasvaneet. Työntekijät kokivat, että perheiden maksuvaikeudet ovat lisääntyneet ja suuressa osassa perheitä talous on tiukalla. Vastauksista välittyi myös työntekijöiden kertomana kuva vanhempien epävarmasta työllisyystilanteesta ja sen vaikutuksesta perheen ilmapiiriin. Työntekijät toivat esiin myös huomion siitä, että etäkoulun myötä perheiden ruokakulut kasvoivat lasten syödessä koulun sijaan kotona.

”Taloudelliset paineet ovat kasvaneet ja tunnelmat kotona kiristyneet, kun monet ovat menettäneet työnsä tai työn saanti on epävarmaa.”

”Suuressa osassa perheitä talous on tiukilla. Vanhempien voimat menevät selviytymiseen. Lapsille ei riitä paljon huomiota.”

Aineiston perusteella poikkeusaika ja sen myötä lisääntynyt perheenjäsenten välinen yhteinen aika arjessa vaikuttivat perheiden dynamiikkaan, mutta eri tavoin eri perheissä. Joissakin perheissä pidettiin siitä, että esimerkiksi toinen vanhempi pystyi osallistumaan aktiivisemmin perheen arkeen ja joissakin perheissä riidat lisääntyivät. Lisääntynyt yhteinen aika näkyi toisissa perheissä positiivisesti suhteiden tiivistymisenä, kun taas toisissa perheissä se kasvatti eripuraa. Koronarajoitukset vaikuttivat myös perheen ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden määrään ja intensiteettiin monella tapaa. Rajoitusten vuoksi lasten harrastukset jäivät tauolle, lasten kaverisuhteita ei perheissä välttämättä ylläpidetty eikä isovanhempiakaan ollut hyvä tavata tartuntariskin vuoksi. Lähiverkostot kutistuivat monessa perheessä, jonka myötä kaikenlaiset lastenhoitomahdollisuudet heikentyivät ja vanhempien oma aika vähentyi. Työntekijät arvelivat, että arjen muutoksessa sähköisillä laitteilla vietetty aika lisääntyi perheissä.

”Monesti vanhemmilla on enemmän aikaa viettää lasten kanssa, minkä monet kokevat positiivisena.”

”Vanhemmilla ”meni hermot” lapsiin.”

Työntekijöiden vastauksista nousi esiin, että eri-ikäisistä lapsista erityisesti teini-ikäisten oireilu on poikkeusaikoina kasvanut. Yhtäältä sen arvioitiin johtuvan edellä kuvatuista perhedynamiikassa tapahtuneista muutoksista poikkeusaikana, jolloin joissain perheissä vanhempien omien huolien vuoksi lapsille/nuorille ei riittänyt tarpeeksi huomiota. Toisaalta siihen nähtiin vaikuttaneen koulun ja erilaisten palveluiden siirtyminen enenevässä määrin etäyhteyksien päähän. Työntekijät kuvailivat, että muutamat lapset ja nuoret ovat puhuneet yksinäisyydestä, joka johtuu poikkeusolojen rajoituksista.

5.1.2 Etäpalvelut ja kasautuneet haasteet

Usea vastaaja oli sitä mieltä, että lasten koulunkäynnin pulmat näkyivät viiveellä kevään 2020 etäopetuksen seurauksena pitkin syksyä. Työntekijät myös arvioivat etäkoulun olleen vanhemmille erittäin työllistävää ja raskasta varsinkin, jos perheessä on useita lapsia. Vaikka koulut olivat pääsääntöisesti auki syyslukukaudella 2020-2021, aiheutti ajatus mahdollisista koulukaranteeneista/etäkoulusta huolta työntekijöissä.

”On vain pieni osa oppilaista, jotka peruskouluikäisinä pystyvät itsenäisesti työskentelemään etäopetuksen turvin. Onneksi peruskoulut ovat toistaiseksi auki.”

Aineiston perusteella työntekijät kokivat lapsiperheiden kannalta epäileksi, että koulun lisäksi myös moni lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin yhteistyötaho siirtyi keväällä 2020 etäyhteyksien päähän. Vastaajat kokivat haitalliseksi lasten ja nuorten hyvinvoinnille, että keväällä 2020 perheneuvolat, lasten- ja nuorten psykiatrian poliklinikat sekä nuorten psykososiaaliset palvelut tarjosivat pääosin vain etäpalveluja. Vastaajien mielestä perheet olisivat tarvinneet kasvokkaista kohtaamista. Sen vähenemisellä on työntekijöiden mielestä ollut vaikutusta perheiden hyvinvointiin, mikä taas heijastuu muihin palveluihin ja niiden tarpeeseen. Työntekijät myös arvioivat, että tukipalvelujen saaminen arkeen on vaikeutunut valtavan kysynnän vuoksi. Myös oman työn palvelutarpeen arvioinnissa koettiin toisinaan pitkittyvän tapaamisten peruunnuttua tavanomaista useammin.

”Perheiden on voinut olla vaikeampi saada apua. Harmitusta esitetty esim. siitä, kun neuvolasta työntekijä ei ole tullutkaan kotikäynnille antamaan vinkkejä kuten ennen ja toisaalta taas lastensuojelutarpeen selvityksen prosessit pitkittyvät, kun tapaamisia on joutunut peruuttamaan työntekijöiden/asiakkaiden flunssaoireiden vuoksi.”

Aineistossa kuvailtiin kasautuneita haasteita perheiden elämässä. Vastaajat kertovat, että siinä missä aiemmin tapaamisella käsiteltiin pääasiassa yhtä asiaa (esimerkiksi päihdeongelmaa), saattoi nyt puheeksi tulla myös herkemmin muut perheen kokemat haasteet (esimerkiksi talousvaikeudet, lapsen koulunkäynnin haasteet). Työntekijät kokevat, että keväällä 2020 lastensuojeluilmoitusten määrät vähenivät, mutta niiden vakavuusaste kasvoi, ja tämän vuoksi lastensuojeluasiakkuuksien määrä on lisääntynyt poikkeusolojen aikana. Tuen tarpeiden koetaan lisääntyneen etenkin keväällä 2020 sekä marras-joulukuussa 2020.

Perheiden lisääntyneistä taloushuolista, perhedynamiikan muutoksista, etäpalveluista sekä perheiden kasautuneista haasteista huolimatta poikkeusajassa nähtiin myös jotain positiivistakin asiakkaiden ja työyhteisön kannalta.

”Jos tästä jotain hyvää haluaa tuoda esille, niin arvioisin, että nyt opitaan paljon asioita tulevia epidemioita varten. Koko yhteiskunta oppii jotakin, ja yksilöt oppivat keinoja, miten kestää stressiä sekä miten suojata itseä ja läheisiään.”

Edellä mainitusta vastauksesta nousee esiin ajatus siitä, että tämä poikkeustila ei välttämättä mene ohi nopeasti tai voi tulla uusikin poikkeustila. Vastaajan mielestä nyt yhteiskunnalla ja yksilöillä on mahdollisuus oppia keinoja, joiden avulla he selviävät epävarmojen aikojen yli.

5.2 Työntekijöiden kokemukset poikkeusolojen tuomista muutoksista sosiaalityössä sekä saamastaan tuesta

Poikkeusolojen tuomat muutokset vaikuttivat asiakkaana olevien lasten ja heidän perheidensä elämään, mutta myös sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien (tästä eteenpäin työntekijöiden) työntekoon ja työssä jaksamiseen.

”Tilanne on vaikea lapsiperheissä. Se on vaikea myös meille työntekijöille.”

Aineistosta nousi esiin konkreettisen asiakastyön tekemisessä tapahtuneita muutoksia lyhyellä aikavälillä ja kuvauksia siitä, millaista sosiaalista tukea työntekijät olivat saaneet uuden tilanteen käsittelyyn, millaista tukea he olisivat toivoneet sekä kohtasivatko tuen tarve ja työntekijöiden itselleen toivoma tuki.

5.2.1 Muutos asiakastyössä ja työn kehittäminen

Työntekijät kokivat, että heidän yhteistyötahonsa, kuten lasten- ja nuorten psykiatria sekä neuvolan perheohjaajat reagoivat poikkeusolojen alkaessa keväällä 2020 lopettamalla lähes kaiken kasvokkain tapahtuvan työskentelyn ja tarjosivat lähinnä vain etäpalveluita. Palveluiden muuttuminen etänä tapahtuvaksi koettiin vaikuttavan perheiden hyvinvointiin ja laajemmin heijastuvan muihin palveluihin ja niiden tarpeeseen. Se, että lähes kaikki muut lapsia ja perheitä tukevat palvelut paitsi lastensuojelu ja palvelutarpeen arviointi oli muutettu etänä tapahtuvaksi saatettiin kokea epätasa-arvoisena.

”Nyt ollaan uudelleen joutumassa etätyö-kurimukseen, kun palvelut ovat kaikki etänä. PAITSI lastensuojelu sekä lastensuojelun tarpeen arviointi. Nämä tehdään liveinä tapaamalla.”

Kasvokkain järjestetyt asiakastapaamiset nostivat esiin huolta vastaajien omasta ja läheisten terveydestä. Myös asiakkaiden elämäntilanteiden haasteet koettiin kasautuneen poikkeusolojen aikana. Vastaajat nostivat esiin sitä, että asiakastapaamisilla oli aiemmin käsitelty pääasiassa yhtä asiaa, mutta poikkeusolojen aikaan käsittelyssä oli useampi perheen arkeen tai lapsen vaikuttava asia. Jotta asiakastyötä pystyttiin tekemään mahdollisimman turvallisesti, oli

työntekijöiden uudeksi käytännöksi muodostunut soittaa asiakkaalle aina ennen kasvokkaista tapaamista, ja kysyä, onko asiakas terveenä eikä karanteenissa. Maskien käyttö asiakastapaamisissa oli muodostunut rutiiniksi. Vaikka työntekijöiden ja asiakkaiden terveyden ja turvallisten tapaamisten koettiin olevan tärkeää, aineistosta nousi esiin, että vastahakoisesti asiakastapaamisiin suhtautunut asiakas saattoi poikkeusolojen jatkuessa vältellä työntekijöiden tapaamisia, sillä niitä siirrettiin vähäistenkin hengitystieinfektio-oireiden takia.

”Sosiaalialan ihmiset laittavat terveytensä myös alttiiksi korona aikana esim. terveydenhuollon työntekijöiden ohella ja joutuvat kohtaamaan moniongelmallisempia asiakkaita.”

”Mielestäni tuen tarpeet ovat pysyneet melko samoina, mutta haasteet ovat ehkä enemmän kasautuneet. Siinä missä aiemmin tapaamisella käsiteltiin pääasiassa esimerkiksi päihdeongelman asiaa, saattaa nyt puheeksi herkemmin tulla myös perheen kokemat talousvaikeudet tai lapsen koulunkäynnin haasteet. Koen tämän johtuvan koronatilanteen aiheuttamista vaikutuksista perheisiin, kuten lomautukset ja etäkoulu.”

Etänä tapahtuva asiakastyö koettiin osin toimivaksi, mutta osin myös toimimattomaksi. Suurimmaksi haasteeksi etänä tapahtuvassa asiakastyössä (videopuhelut sekä puhelin) koettiin pulmat vuorovaikutuksessa. Osan vastaajien mielestä etätapaamisissa asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutustilanteet jäivät jollain tapaa puutteellisiksi, erityisesti silloin, kun puhuttiin asiakkaalle vaikeista asioista. Etätapaamiset koettiin toimiviksi erityisesti viranomaisten kesken tapahtuvassa yhteydenpidossa, sillä vastaajien työaika ei mennyt siirtymiin. Videovälitteiset tapaamiset nähtiin osittain käyttökelpoisiksi myös aikuisasiakkaita tavatessa. Vastaajia oli ohjeistettu tapaamaan lapsia ja nuoria aina kasvotusten, ulkotapaamisia oli suosittu ja ulkoympäristö oli koettu miellyttäväksi paikaksi tavata. Vastauksissa nousi esiin vuorovaikutuksen haasteita myös kasvotusten tapahtuneissa tapaamisissa. Huolena oli se, että vuorovaikutussuhde lapsen kanssa saattoi jollain tavalla kärsiä, kun työntekijä käytti maskia. Vaihtoehtona lasten ja nuorten kasvokkain tapahtuvalle tapaamiselle vastaajat toivoivat mahdollisuutta olla yhteydessä lapsen videovälitteisesti tai nuorten suosimien sovellusten kautta, jolloin lapsi tai nuori voisi tuntea olonsa rennommaksi. Tietoturvakysymykset oli koettu yhdeksi esteeksi varsinkin silloin, jos sosiaalityö siirtyisi osittain nuorten käyttämiin sovelluksiin.

“En osaa keksiä tähän luovia uusia työtapoja. Niitä on yhteistyökumppanit kehittäneet yllin kyllin, mutta mielestäni ne ovat heikkoja korvaamaan oikeaa sosiaalityötä.”

“Haluaisin mielelläni nähdä enemmän siirtymistä myös nuorten suosimiin sovelluksiin (Whatsapp, Snapchat, Discord ym.) mutta näissä tulee esteeksi toki tietoturvakysymykset tai ainakin niiden epäselvyys.”

Koronapandemian ja siitä seuranneiden poikkeusolojen myötä työn kehittäminen on ollut välttämätöntä ja kehittäminen ja muutos on tapahtunut nopealla tahdilla. Vastaajien mukaan heidän yhteistyökumppaneidensa työkäytäntöjen muutos on vaikuttanut myös myönteisellä tavalla vastaajien omaan työskentelyyn. Myönteiseksi puoleksi nostettiin erityisesti tulkkauspalveluiden siirtyminen kasvokkain tapahtuvasta tulkkauksesta puhelimen kautta toteutettavaksi, jolloin tulkin oli voinut soittaa lyhyelläkin varoitusajalla asiakastapaamiseen. Vastaajien mukaan tulkkeja oli ollut poikkeusoloissa helposti saatavilla. Yhteistyökumppaneiden toimivien työkäytäntöjen lisäksi aineistosta nousi esille myös toive sosiaalityön työtapojen kehittämisestä asiakkaiden tarpeita vastaaviksi ja tämä liitettiin laajemmin rakenteelliseen sosiaalityöhön ja moniääniseen tiedontuotantoon, jossa esimerkiksi sosiaalinen raportointi olisi tiiviimpi osa työtä.

5.2.2 Saatu ja toivottu tuki

Aineistosta merkityksellisimmäksi tuen antajaksi vastaajille nousi oma työyhteisö, johon he nimesivät kollegansa sekä lähiesimiehet. Vastaajat kertoivat jakaneensa kollegoiden kesken vinkkejä uusiin työtapoihin ja heidän kanssaan oli voinut jakaa ajatuksia. Vastaajat olivat kokeneet, että lähiesimiehiltä saatava tuki oli vastannut heidän tarpeitaan, merkitykselliseksi oli koettu säännölliset kuulumisten vaihdot. Työssä jaksamisen näkökulmasta työntekijöiden pakollisista etätöistä oli luovuttu. Vastaajien mukaan psykososiaalinen kuorma voi kasvaa liian suureksi, jos sosiaalityötä tehdään yksin kotona. Etätöitä tehdessä esimiehiltä ja kollegoilta saatava tuki oli koettu vähäisemmäksi, kuin toimistolla töitä tehtäessä, sillä etätöissä niin esimies kuin kollega piti erikseen yrittää tavoittaa puhelimitse, jos kaipasi tukea tai ajatusten vaihtoa.

”Hyvä tiimi auttaa jaksamaan ja heiltä saa voimaa.”

”Oman tiimin tuki on tärkeintä. Johtava sosiaalityöntekijä ymmärtää tilannetta, ja hän on siirtänyt etänä tehtäväksi kaiken muun paitsi varsinaisen asiakastyön.”

Koska pandemiatilanne oli kaikille uusi, koki osa vastaajista, ettei täysin osannut määritellä, oliko saatu tuki ollut riittävää. Osa vastaajista koki tiedotuksen pandemian tuomista muutoksista

olleen vaihteleva ja sekava, esimerkiksi käytännön asioihin ja asiakkaiden ohjeistukseen liittyen. Tietoa oli ollut paikoin myös vaikea löytää. Osan mielestä Vantaan kaupunki oli informoinut aktiivisesti korona-ajan palveluista ja tukitoimista sekä henkilökunnalle että kuntalaisille.

“Tuki ja tiedotus on ollut hieman sekavaa ja vaihtelevaa. En osaa sanoa onko se ollut riittävää, näillä mennään mitä on ja toki tilanne on uusi kaikille.”

Tuki ylemmältä johdolta sekä työterveydestä koettiin paikoin puutteelliseksi. Vastauksissa korostui se, että vastaajat olivat saaneet vastaushetkellä riittävän tuen lähiesimiehiltään sekä kollegoiltaan, mutta tieto esimerkiksi työterveydestä lähetettävän infokirjeen muodossa olisi kertonut siitä, että tukea on tarvittaessa saatavilla myös työterveydestä. Myös koko työtiimille tarkoitettu kertaluontoinen psykologin luento psykososiaalisena tukena olisi ollut toivottu. Ylemmän johdon antama tuki pandemiatilanteessa koettiin osin riittämättömänä, esimerkiksi työskentelytilojen siivous oli koettu puutteellisena ja siivousvälineitä ei ollut saatavilla, kun vastaajat olisivat toivoneet voivansa itse siivota. Toiveeksi nousi myös kaikkien ihmisläheistä työtä tekevien huomioiminen jonkinlaisella palkanlisällä tai jolloin muulla voimaannuttavalla tavalla kuten kaupungin ylimmältä johdolta tulevalla kiitoksella ja kannustuksella työn tekemisestä poikkeusoloissa.

6. Johtopäätökset

Toisinaan kuulee sanottavan, että ihminen on sosiaalinen eläin. Tällä lausahduksella on monia tulkintoja, mutta pohjimmiltaan se viitanee siihen, että ihmisellä on tarve tulla nähdyksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin hän on sekä saada kuulua yhteisöön omana itsenään. Yksilön tietoa siitä, että hänestä välitetään, häntä rakastetaan, häntä arvostetaan ja hän kuuluu johonkin yhteisöön kutsutaan kirjallisuudessa sosiaaliseksi tueksi (Goldsmith 2011, 336). Tutkimusten mukaan sosiaalinen tuki on kriisioloissa tärkeää ihmisten selviytymisen kannalta (kts. Özmete & Pak 2020, Kaniasty 2020). Suomi, ja koko maailma, joutui kriisiä vastaaviin olosuhteisiin keväällä 2020 COVID-19 -pandemian kiihdyttyä. Totutut tavat tehdä työtä, käydä koulua, opiskella, kohdata muita ihmisiä muuttuivat hyvin nopealla aikataululla. Muuttunut arki ei kohdellut kaikkia tasapuolisesti kuten toteamme luvussa 2 aiemman tutkimuksen perusteella. Tämä aiheutti ihmisten lisääntyntä tuen tarvetta. Samaan aikaan julkisen auttamisen professiot kuten sosiaalityö, koulu ja terveydenhuolto joutuivat kehittämään uusia tapoja tehdä työtä eikä työntekijöiden nopea siirtyminen näihin uusiin työtapoihin välttämättä ollut helppoa nopeasti vaihtuvassa tilanteessa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, ovatko COVID-19 aiheuttamat poikkeusolot vaikuttaneet lapsiperheiden halukkuuteen ottaa vastaan ja saada tukea sekä ovatko poikkeusolot vaikuttaneet työntekijän mahdollisuuksiin antaa tukea ja saada itse tukea työssään. Tulosten perusteella lapsiperheiden taloudelliset huolet ovat kasvaneet, perheenjäsenten kesken yhdessä vietetyn ajan lisääntyminen on aiheuttanut muutoksia perhedynamiikkaan sekä julkisen auttamisen professioiden välillä on eroja sen suhteen, kuinka ne ovat sopeuttaneet työskentelyään kriisioloissa. Tämä käytäntötutkimus tehtiin yhdessä Vantaan kaupungin lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin -yksikön kanssa ja siksi tässä yhteydessä ei käsitellä tarkemmin perheiden taloudellisia avuntarpeita ja niihin vastaamista, sillä palvelutarpeen arviointi ei tarjoa asiakkailleen taloudellista tukea.

Tulosten perusteella yhteisen ajan lisääntymisellä perheissä on ollut kahdenlaisia vaikutuksia perhedynamiikkaan: joissakin perheissä kiirettömämpi arki on otettu ilolla vastaan, joissakin perheissä riidat ovat lisääntyneet. Tämä tulos on samansuuntainen esimerkiksi Pajun (2020) ja Rissanen ym. (2020) tutkimusten kanssa. Tämän käytäntötutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista selvittää, miksi ja minkä mekanismin kautta poikkeustila nostaa esille perheiden

väliset hyvinvointierot. Yhtenä selittäväenä tekijänä on todennäköisesti poikkeustilan erilainen vaikutus eri perheissä vanhempien työllisyyteen ja sitä kautta perheiden taloustilanteeseen, mutta olisi tärkeää tutkia jatkossa myös muita mahdollisia perheiden hyvinvointieroihin vaikuttavia tekijöitä. Kansainvälisissä tutkimuksissa (Burdnell Wilson 2020, Choi ym. 2020) on huomattu, että kriisitilanteet yleensä ja myös koronapandemia kohtelevat eri väestöryhmiä epätasaisesti. Tämän käytäntötutkimuksen aineistosta nousi esiin huoli erityisesti teini-ikäisten pahoinvoinnin kasvamisesta poikkeusolojen aikana. Syiksi tähän arvioitiin nuorten kokemaa yksinäisyyttä rajoitusten sekä koulujen ja monien palveluiden supistamisen vuoksi, mutta myös poikkeusolojen aiheuttamia muutoksia perhedynamiikassa, jolloin kaikissa perheissä lapsille ja nuorille ei riitä huomiota vanhempien voimavarojen mennessä poikkeusoloista selviämiseen.

Tämän käytäntötutkimuksen tulosten perusteella perheet ovat kriisitilanteessa tarvinneet eniten apua taloudellisen tuen lisäksi kotipalvelusta, sosiaaliohjauksesta ja perhetyöstä. Näistä erityisesti sosiaaliohjausta on tulosten perusteella käytetty pandemian puhjettua selvästi aiempaa enemmän. Työntekijöiden arvioiden perusteella perheet ovat käyttäneet myös asumisneuvontaa, kotipalvelua ja perhetyötä vallitsevassa tilanteessa vähintään saman verran, jollei enemmänkin, verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan.

Mitä nämä tulokset tarkoittavat sosiaalisen tuen kontekstissa? Sosiaalisen tuen teorian näkökulmasta perheiden tarvitsema tuki on jakaantunut konkreettiseen, emotionaaliseen ja tiedolliseen tukeen (kts. House ym. 1985). Tulosten perusteella perheillä on ollut koronapandemian aikaan tarvetta konkreettiselle tuelle kuten taloudelliselle tuelle, kotipalvelulle, sosiaaliohjaukselle ja perhetyölle. Konkreettinen tuki on aineellisen avun antamista tai ajan käyttämistä toisen hyväksi. Kotipalvelu, sosiaaliohjaus ja perhetyö ovat tuen muotoja, jotka eivät kuitenkaan koostu pelkästään ajan antamisesta toisen hyväksi vaan niihin sisältyy myös voimakas emotionaalinen puoli, jolla pyritään kannattelemaan vaikeassa tilanteessa olevaa, kuuntelemaan, välittämään ja luomaan turvallisuuden tunnetta. Näin ollen perheet ovat tarvinneet poikkeusoloissa tulosten perusteella sekä konkreettista että emotionaalista tukea. Esimerkkinä perheiden tarvitsemasta tiedollisesta tuesta, johon kuuluu muun muassa päätöksenteossa tukeminen ja neuvojen antaminen, voidaan ajatella asumisneuvontaa, jonka rooli ei poikkeustilanteessa ole kuitenkaan tässä tutkimuksessa korostunut.

Tarkasteltaessa saatua ja tarvittua sosiaalista tukea työntekijöiden näkökulmasta sosiaalihoajaajat ja sosiaalityöntekijät ovat saaneet, antaneet, mutta myös jääneet vaille tukea. Tulosten perusteella emotionaalinen tuki erityisesti kollegoilta sekä lähiesimiehiltä koettiin merkitykselliseksi, ja työntekijöiden pakollisten etätöiden loppuminen helpotti sekä emotionaalisen tuen antamista että sen saamista lähityöyhteisöltä. Ylemmältä johdolta sekä työterveydestä saatavan emotionaalisen tuen puute nousi tuloksissa esiin. Tärkeäksi olisi koettu ylemmän johdon taholta kiitos tehdystä työstä ja tieto siitä, että tukea on tarvittaessa tarjolla. Tiedollinen tuki, kuten tiedotus koronapandemian tuomista muutoksista, koettiin paikoin puutteelliseksi ja epäselväksi. Myöskään tietoturvaan liittyvät asiat kuten esimerkiksi se, voidaanko sosiaalityössä käyttää nuorten suosimia sovelluksia, eivät olleet täysin selkeitä. Konkreettisenä tukena olisi sosiaalityötä tekeville toivottu esimerkiksi jonkinlaista rahallista korvausta tai jotain muuta konkreettista kiitosta tehdystä työstä koronapandemian aikana.

Vaikka lastensuojelussa sosiaalityötä tekevien on kuvattu olevan haastavan vuorovaikutuksen asiantuntijoita (kts. Soini & Kovanen 2018) ja sosiaalityö on nähty olevan merkittävä julkisen auttamisen professio koronakriisin aikana (kts. Özmete & Pak 2020), niin koronapandemian aiheuttamat poikkeusolot ovat olleet uusi tilanne myös sosiaalityössä. Poikkeusolot vaikuttivat työntekijöiden tapaan tehdä työtä niin asiakkaiden kuin yhteistyötahojenkin kanssa. Vastausten perusteella työntekijöiden huolena oli, että lähes kaikkien muiden sosiaali- ja terveystalveluiden paitsi lastensuojelun ja palvelutarpeen arvioinnin muuttaminen nopealla aikataululla etänä tapahtuvaksi heikentää lasten ja perheiden tarvitsemaa avunsaantia. Tästä voitiin nähdä viitteitä asiakastapaamisilla nousseina kasaantuneina haasteina, kun perheiden elämä oli koronapandemian seurauksena kuormittunut useasta eri syystä. Tuloksista nousi esiin työntekijöiden toive yhtenäisiin toimintatapoihin eri yhteistyökumppaneiden kanssa sekä se, että peruspalvelujen tulisi olla toimintakykyisiä kriisitilanteissakin. Tätä ajatusta tukevat myös Petrelius & Eriksson (2018, 4), joiden mukaan muutokset lastensuojelun tarpeessa kertovat lasten ja perheiden elämään vaikuttavista laajemmista, yhteiskunnallisista muutoksista ja mahdollisista oikea-aikaisen tai -sisältöisen tuen puutteista peruspalveluissa. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin ylläpitämisen näkökulmasta on merkityksellistä, että hyvinvointipalvelujärjestelmä ei haavoitu poikkeusoloissakaan vaan tarjoaa palveluita kansalaisille (Tiili ym. 2020, 4). Myös Lammi-Taskula (2020) toteaa, että antamalla perheille riittävästi varhaista tukea voidaan

ehkäistä ongelmien paheneminen ja kasautuminen ja siten vähentää raskaiden ja kalliiden erityispalveluiden tarvetta.

Aineiston analyysin perusteella poikkeusoloihin liittyvät muutokset työn tekemisen tavassa vaikuttivat merkittävimmissä määrin vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen. Koronapandemia pakotti sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat käyttämään etätapaamisia aiemmin totuttujen kasvokkaisten tapaamisten sijaan niin asiakastyössä kuin viranomaisten välisessä yhteistyössä. Osa vastaajista koki vuorovaikutuksen jäävän etätapaamisissa puutteelliseksi, kun taas osa toivoi etätapaamisia erityisesti lasten ja nuorten kanssa toteutettavaksi ja sosiaalityön siirtymistä nuorten suosimiin sovelluksiin, jotka eivät vielä vastaushetkellä olleet mahdollisia. Soini & Kovanen (2018, 162-163) kuvaavat, kuinka verkossa tapahtuva vuorovaikutus on lapsille ja nuorille itsestään selvää, mutta sosiaalialan ammattilaisille paikoin haastavaa, sillä verkossa tapahtuvaa asiakastyötä on vasta viime aikoina alettu harjoitella. Sosiaalityössä, erityisesti lastensuojelussa, olisi mahdollisuus uudistaa ja monipuolistaa toimintatapoja ottamalla käyttöön lasten ja nuorten suosimia vuorovaikutuskanavia. Tällöin lapsilla ja nuorilla olisi mahdollisuus olla yhteydessä sosiaalityöntekijään itselleen sopivalla tavalla, matalalla kynnyksellä ja mahdollisesti ensi alkuun anonyymisti.

Jatkokehittämiskohteena lasten ja perheiden tukemisessa olisi selvitettävä laajemmin niin sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kuin asiakkaiden kokemuksia digitaalisen sosiaalityön, kuten videotapaamisten välityksellä annetusta tuesta. Tämän tutkimuksen työntekijävastauksissa korostui työntekijöiden kokemus vuorovaikutuksen puutteista etänä tapahtuneissa asiakastapaamisissa. Jatkotutkimuksen avulla voitaisiin paremmin pureutua siihen, mitkä seikat tukevat etätapaamisten vuorovaikutusta ja saavat ne tuntumaan onnistuneilta sekä mitkä seikat estävät toimivan vuorovaikutuksen muodostumista. Toimiva vuorovaikutus lasten ja nuorten kanssa koettiin saaduissa vastauksissa tärkeäksi ja toiveissa oli kohdata sekä tukea lapsia ja nuoria monipuolisemmin, kuin mitä vastaushetkellä oli mahdollista. Jatkokehittämisenä voitaisiin selvittää, miten lapset ja nuoret haluaisivat tavata sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia ja millä tavoin he haluaisivat olla yhteydessä työntekijöihin. Tämä olisi tärkeää jo senkin vuoksi, että tutkimuksessa esiinnousseeseen nuorten pahoinvointiin voitaisiin löytää monipuolisia auttamistapoja. Myös tietoturvaan liittyviä kysymyksiä olisi tarpeen selkiyttää ja

yhtenäistää, sillä ne tuntuivat paikoin epäselviltä esimerkiksi nuorten käyttämien sovellusten suhteen.

Taulukko 3. Aineiston pohjalta kerätyt kehittämisideat lapsiperheille ja työntekijöille annettuun emotionaaliseen tukeen ja työntekijöiden asiakkaille antaman tuen toimintaympäristöjen monipuolistamiseen.

	Kehittämisideat
Emotionaalisen tuen antaminen ja saaminen kriisi- ja poikkeusoloissa	<ul style="list-style-type: none"> • Kohtaaminen koetaan tärkeänä, jotta emotionaalisen tuen saaminen ja antaminen mahdollistuu niin lapsiperheiden kuin yhteistyötahojen kanssa sekä lähityöyhteisön kesken. • Asiakkaiden, yhteistyötahojen ja lähityöyhteisön kasvokkaisen kohtaamisen mahdollistaminen esimerkiksi ulkona tai verkkovälitteisesti. • Työterveyshuollosta annettava selkeä tiedotus työntekijöille tarjottavasta tuesta. Tunne siitä, että tukea on tarvittaessa saatavilla. • Ylemmältä johdolta saatu kiitos tehdystä työstä.
Digitaalinen sosiaalityö	<ul style="list-style-type: none"> • Mikä tukee ja mikä estää kohtaamista sekä toimivaa vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa etätapaamisissa kuten videovälitteisessä sosiaalityössä? • Sosiaalityön siirtäminen osittain nuorten suosimiin sovelluksiin: sosiaalityön toimintaympäristöjen monipuolistuminen, paremmin asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen ja työntekijöiden huolen huomiointi nuorten hyvinvoinnissa. • Tietoturvaohjeiden yhtenäistäminen.

Arpiainen (2020) kuvaa, kuinka vaikeissa tilanteissa, kuten vallitsevassa pandemiatilanteessa, on mahdollista syntyä jotain sellaista luovuutta, jota ei tavallisessa arjessa syntyisi. Vaikka ihmisille olisi kertynyt tietoa siitä, miten voisi toimia toisin, ei muutosta aina synny ilman pakottavaa tekijää. Tämän ajan haasteena on kehittää niitä keinoja, joiden avulla asiakkaat, työntekijät ja yhteistyökumppanit pystyvät olemaan yhdessä eristäytyneisyydestä huolimatta.

7. Lähteet

- Arpiainen, L. (2020). *Mitä voimme oppia pandemiasta?* Haettu 2.1.2021 osoitteesta <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/mita-voimme-oppia-pandemiasta>.
- Bentley, S.V. (2020). Social Isolation. Teoksessa Jetten, J.; Reicher, S., D.; Haslam, S., A. & Cruwys, T. (toim.), *Together Apart: The Psychology of COVID-19* (s. 59-63.). London : SAGE Publications Ltd.
- Burdnell Wilson, D., Solomon, T. & McLane-Davison, D. (2020). *Ethics and Racial Equity in Social Welfare Policy: Social Work's Response to the COVID-19 Pandemic*. *Social Work in Public Health*, 35:7, s. 617-632.
- Choi, S., Byoun, S. & Kim, E. (2020). *Unwed single mothers in South Korea, Increased vulnerabilities during the COVID-19 pandemic*. *International Social Work*. Vol. 63(5) s. 676–680.
- Goldsmith, Daena & Albrecht, Terrance (2011) *Social Support, Social Networks and Health*. Teoksessa Thompson & Parrott & Nussbaum *The Routledge Handbook of Health Communication*. Taylor & Francis Group, s. 335-348.
- Heino, Eveliina & Kara, Hanna (2020) *Lapsiperheiden vanhempien kuvaukset saadusta sosiaalisesta tuesta poikkeusolojen aikana*. *Tiede & Edistys* 45 (3), 250-264.
- House, James & Kahn, Robert (1985) *Measures and Concepts of Social Support*. Teoksessa Cohen & Syme *Social Support and Health*. Academic Press, s. 83-108.
- Kanisty, Krzysztof (2020) *Social support, interpersonal, and community dynamics following disasters caused by natural hazards*. *Current Opinion in Psychology* 2020, 32:105-109).
- Kilpeläinen, A. & Sälevä, T. (2017). Etäältä lähelle – Lähipalveluja lappilaisille teknologiavälitteisesti. Teoksessa Kivistö, M. & Pääkkönen, K. (toim.), *Sosiaalityö digitalisaatiossa* (s.139-152). Rovaniemi: Lapin yliopi
- Koskiluoma, K. (2020). *Poikkeusoloissa*. *Talentia-lehti*. Haettu 9.12.2020 osoitteesta <https://www.talentia-lehti.fi/poikkeusoloissa/>.
- Kuittinen, Riikka (2021). 8.1.2021 sähköpostitse toimitettu tieto lastensuojeluilmoitusten ja sosiaalihuoltolain mukaisten ilmoitusten määrästä syys-marraskuussa 2019 ja 2020.
- Kuittinen, Riikka & Vehniäinen, Hanna (2020) *Palvelutarpeen arviointi PowerPoint -koulutusdiat 1.10.2020*.
- Lammi-Taskula, Johanna (2020) *Minkälaisia tuen tarpeita suomalaisilla lapsiperheillä on? Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*. Haettu 7.1.2021 osoitteesta <https://blogi.thl.fi/minkalaisia-tuen-tarpeita-suomalaisilla-lapsiperheilla-on/>.
- Marsh Emily E. and White Marilyn Domas. (2006) *Content Analysis: A Flexible Methodology*. Julkaisussa: *Library Trends* Vol. 55 (1). Baltimore
- Paju, Petri (2020) *Paikoiltaan siirretty arki: koronakriisin vaikutukset lapsiperheiden elämään*. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2020. Saatavilla:

<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Paikoiltaan-siirretty-arki-verkkojulkaisu.pdf> , haettu 16.10.2020.

Rissanen, P., Parhiala, K., Kestilä, L., Härmä, V., Honkatukia, J. & Jormanainen, V. 2020. *COVID- 19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin ja palvelujärjestelmään - nopea vaikutusarvio*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 8/2020. ISBN 978-952-343-496-7 (verkkojulkaisu). http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139694/URN_ISBN_978-952-343-496-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Satka, Mirja & Julkunen, Ilse & Kääriäinen, Aino & Poikela, Ritva & Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) 2016. *Käytäntötutkimuksen taito*. Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede -institutet.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2016). *Digitalisaatio terveyden ja hyvinvoinnin tukena*. Sosiaali- ja terveysministeriön digitalisaatiolinjaukset 2025. Haettu 9.12.2020 osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75526/JUL2016-5-hallinnonalan-digitalisaation-linjaukset-2025.pdf>.

Soini, S. & Kovanen, T. (2018). Vuorovaikutuksen monet mahdollisuudet verkossa. Teoksessa Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.), *Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa* (s. 162-168). Helsinki: PunaMusta Oy.

Tiili, A.; Paasivirta, A.; Kuokkanen, J.; Eriksson, P. & Nelimarkka, S. (2020). Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Haettu 3.1.2020 osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140789/TUTI2020_034_Koronan%20vaikutukset%20lastensuojeluun_korjattu_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y.

Tietoarkisto (n 2020). *Tunnisteellisuus ja anonymisointi*. Haettu 2.10.2020 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>

Tietosuojavaltuutetun toimisto (n 2020). *Mikä on henkilötieto*. Haettu 2.10.2020 osoitteesta <https://tietosuoja.fi/mika-on-henkilotieto>

Özmete, E. & Pak, M. (2020). *The Relationship between Anxiety Levels and Perceived Social Support during the Pandemic of COVID-19 in Turkey*. Social work in public health. Vol 35. No 7. s. 603-616.

8. Liitteet

LIITE 1

TUTKIMUSTIEDOTE

Tutkimuksen nimi: Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemukset lapsiperheiden tuen tarpeesta poikkeusoloissa.

Tutkimuksen tarkoitus: Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa lapsiperheiden tuen tarpeista, tuen tarpeissa tapahtuneista mahdollisista muutoksista ja tuen vastaanottamisesta koronapandemian (COVID-19) seuranneiden poikkeusolojen aikana keväällä 2020 ja sen jälkeen. Tavoitteena on saada aiheesta ajankohtaista tietoa työntekijänäkökulmasta.

Tutkimuksen kulku: Tutkimukseen ja myöhemmin tutkijoiden maisteritutkielmaan käytettävän sähköisen kyselyaineiston keruu tapahtuu 30.11.-11.12.2020 välisenä aikana. Kysely koostuu viidestä (avoimesta) kysymyksestä. Kyselyyn vastamiseen menee noin 15-30 min.

Aineiston käsittely ja säilyttäminen: Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietoja. Aineistosta poistetaan mahdolliset tunnistetiedot ennen aineiston analysointia. Koska tutkijat käyttävät kerättyä kyselytutkimusaineistoa vielä maisteritutkielmissaan, säilytetään aineistoa 3 vuotta sähköisesti tietokoneella käyttäjätunnuksen ja salasanan takana sekä muistitikulla lukkojen takana. Kerätty aineisto hävitetään asianmukaisesti maisteritutkielmien valmistumisen jälkeen.

Vapaaehtoisuus: Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkittavilla on oikeus keskeyttää tai peruuttaa suostumuksensa osallistua tutkimukseen milloin tahansa.

Tutkijat: Helsingin yliopiston sosiaalityön maisteriopiskelijat

Merja Sipola

Ida Rantala

Tutkimuksen ohjaaja: Eveliina Heino

VTT, yliopistonlehtori, laillistettu sosiaalityöntekijä

Helsingin yliopisto

LIITE 2

KYSELY TYÖNTEKIJÖIDEN KOKEMUKSISTA LAPSIPERHEIDEN TUEN TARPEESTA SEKÄ OMASTA TUEN TARPEESTAAN POIKKEUSOLOISSA

Helsingin yliopiston sosiaalityön maisteriopiskelijat Ida Rantala ja Merja Sipola toteuttavat kyselyn, jossa kartoitetaan sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalihoitajien kokemuksia lapsiperheiden tuen tarpeesta ja tuen tarpeissa tapahtuneista mahdollisista muutoksista korona-pandemian (COVID-19) aiheuttamissa poikkeusoloissa keväällä 2020 ja sen jälkeen. Tavoitteena on saada aiheesta ajankohtaista tietoa työntekijänäkökulmasta. Vastaaminen tapahtuu anonymisti ja osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista.

1) Ovatko lapsiperheiden tuen tarpeet pysyneet samana tai muuttuneet poikkeusolojen aikana? Mistä tämä mielestäsi johtuu?

2) Minkälaista tukea lapsiperheet ovat tarvinneet eniten? Valitse 1-3 mielestäsi eniten tarvittua tuen muotoa.

Tukimuoto	Valitse 1-3 tukimuotoa
Perheneuvola	
Sosiaalihoitus	
Asumisneuvonta	
Taloudellinen tuki	
Kotipalvelu	
Perhetyö	
En osaa sanoa.	
Jokin muu, mikä?	

Arvioi myös, ovatko perheet käyttäneet kutakin tuen muotoa viime aikoina mielestäsi enemmän, saman verran tai vähemmän verrattuna poikkeusoloja edeltäneeseen aikaan? Voit vastata kaikkiin tai vain niihin tuen muotoihin, joista sinulla on kokemusta.

Tukimuoto	Vähemmän	Saman verran	Enemmän
Perheneuvola			
Sosiaalihoitus			
Asumisneuvonta			
Taloudellinen tuki			
Kotipalvelu			
Perhetyö			
Jokin muu, mikä?			

3) Onko lapsiperheiden arki mielestäsi muuttunut pandemian aikana? Jos on, niin miten?

4) Minkälaisia uusia työtapoja organisaatiossasi on otettu käyttöön poikkeusoloissa? Miten kehittäisit organisaatiosi työtapoja, jotta lapsiperheiden kanssa työskentely olisi poikkeusoloissa sujuvaa?

5) Minkälaista tukea olet saanut lapsiperheiden kanssa työskentelyyn poikkeusoloissa ja keneltä? Onko tuki ollut riittävää?

Mikä on ammattinimikkeesi?

Tähän voit kirjoittaa muita mahdollisia ajatuksiasi aiheesta.